

CURRÍCULO

Educación secundaria obligatoria

1º

Lingua Galega e
Literatura

XUNTA
DE GALICIA

1. Lingua Galega e Literatura

1.1 Introducción

O eixe do currículo de Lingua Galega e Literatura constitúeno as competencias relacionadas coa interacción oral e escrita adecuada nos distintos ámbitos e contextos e en función de diferentes propósitos comunicativos, así como co fomento do hábito lector, a interpretación dunha variada tipoloxía de textos e a apropiación dun patrimonio lingüístico, literario e cultural. A reflexión explícita sobre o funcionamento da lingua brinda a ferramenta e a metalinguaxe necesarias para desenvolver a conciencia lingüística e mellorar os procesos de comprensión, expresión e recepción crítica.

A finalidade da materia de Lingua Galega e Literatura oríentase tanto á eficacia comunicativa como a favorecer un uso ético da linguaxe que poña as palabras ao servizo da convivencia democrática, a resolución dialogada dos conflitos e a construción de vínculos persoais e sociais baseados no respecto e na igualdade de dereitos de todas as persoas. Desta maneira, a materia contribúe ao desenvolvemento de todas as competencias recollidas no perfil de saída do alumnado ao remate do ensino básico. Oriéntase tamén á adquisición de vínculos co patrimonio cultural galego e, sobre todo coa lingua galega, procurando que sexa asumida como lingua propia de Galicia, afianzando a súa transmisión e impedindo a substitución lingüística.

Estes obxectivos de Lingua Galega e Literatura na educación secundaria obrigatoria supoñen unha progresión respecto dos adquiridos na educación primaria, dos cales haberá que partir nesta nova etapa, para pasar dun acompañamento guiado a outro progresivamente autónomo. Esta evolución supón, alén diso, unha maior diversidade e complexidade das prácticas discursivas. Agora, a atención céntrase no uso da lingua nos ámbitos educativo e social, sublíñase o papel das convencións literarias e do contexto histórico na comprensión dos textos literarios e dáselle un protagonismo máis relevante á reflexión sobre o funcionamento da lingua e os seus usos.

O primeiro deles oríentase ao recoñecemento da diversidade lingüística e dialectal da nosa contorna, de Galicia, de España e do mundo, particularmente do ámbito lusófono, co propósito de favorecer actitudes de aprecio a esta diversidade, e especialmente cara á lingua galega, combater prexuízos e estereotipos lingüísticos, tomar conciencia da situación da lingua propia de Galicia e estimular a reflexión interlingüística. Un segundo grupo de obxectivos refírese á comprensión, produción e interacción oral e escrita, incorporando as formas de comunicación mediadas pola tecnoloxía que se desenvolven a través das TIC e atendendo aos diferentes ámbitos de comunicación: persoal, educativo, social e profesional. Así, os obxectivos segundo e terceiro

relaciónanse coa comunicación oral, o cuarto coa comprensión lectora e o quinto coa expresión escrita. Cómpre salientar que o proceso de ensino e aprendizaxe da lectura debe abordarse desde unha perspectiva ampla, tanto no que se refire á tipoloxía textual e ao propósito comunicativo como ao formato ou canle de difusión dos textos. En resposta a iso, o obxectivo sexto pon o foco na alfabetización mediática e informacional, mentres que o sétimo e o oitavo se reservan para a lectura literaria, tanto autónoma como guiada, na aula. O obxectivo noveno atende á reflexión sobre a lingua e os seus usos, en canto que o décimo, relativo á ética da comunicación, é transversal a todos eles.

Para cada obxectivo, formúlanse criterios de avaliación que establecen o nivel de desempeño esperado na súa adquisición. Estes criterios teñen un claro enfoque competencial e atenden tanto aos procesos como aos produtos, o que reclama o uso de ferramentas e de instrumentos de avaliación variados e con capacidade diagnóstica e de mellora. Espérase que o alumnado sexa quen de activar os coñecementos en situacións comunicativas reais propias dos diferentes ámbitos. De aí a importancia de vertebrar a programación de aula arredor dun conxunto de situacións de aprendizaxe verosímiles e contextualizadas, significativas e relevantes, atendendo á súa gradación e complementariedade, para que ao remate de cada curso consiga traballar de maneira proporcionada todos os contidos incluídos no currículo.

Dado que a aprendizaxe da lingua progresa en espiral e tendo en conta o enfoque inequivocamente global e competencial da educación lingüística, a gradación entre cursos non se establece tanto mediante a distribución diferenciada de contidos como en función da maior ou menor complexidade dos textos, das habilidades de produción ou interpretación requiridas, da metalinguaxe necesaria para a reflexión sobre os usos ou do grao de autonomía conferido ao estudantado. Non se trata de que os coñecementos impartidos nesta materia sexan diferentes entre uns cursos e outros da ESO, senón que a diferenza radica na intensidade e profundidade con que estes son traballados. Por iso, tanto os contidos como os criterios de avaliación gardan paralelismo nos diferentes cursos.

Os criterios de avaliación e os contidos organízanse en catro bloques. O primeiro bloque, «As linguas e os seus falantes», correspóndese de maneira directa co primeiro obxectivo. O segundo bloque, «Comunicación», integra os contidos implicados na comunicación oral e escrita e na alfabetización mediática e informacional, vertebrados ao redor da realización de tarefas de produción, recepción e análise crítica de textos. O terceiro bloque, «Educación literaria», recolle as experiencias e os contidos necesarios para consolidar o hábito lector, conformar a propia identidade lectora, desenvolver habilidades de interpretación de textos literarios, achegarse á historia da literatura galega e coñecer algunhas obras, autoras e autores e movementos literarios

relevantes dela e do ámbito lingüístico lusófono, estimulando á vez a escritura creativa con intención literaria. O cuarto bloque, «Reflexión sobre a lingua», propón a construción guiada de conclusións sobre o sistema lingüístico a partir da formulación de hipóteses, da procura de contraexemplos e do establecemento de xeneralizacións e contraste entre linguas, usando para iso a metalinguaxe específica. A ollada cara á lingua como sistema non ha de ser, polo tanto, un coñecemento dado, senón un saber que o alumnado vai construíndo ao longo da etapa a partir de preguntas ou de problemas que fan emerxer a reflexión sobre o funcionamento da lingua e os seus usos.

1.2 Obxectivos

Obxectivos da materia

OBX1. Describir e apreciar a diversidade lingüística da Península Ibérica e do mundo, analizar a orixe e o desenvolvemento sociohistórico das súas linguas (e, máis concretamente, do portugués, catalán e éuscaro) e as características das principais variedades dialectais do galego, para favorecer a reflexión interlingüística, combater os estereotipos e prexuízos, valorar a diversidade e crear vínculos socioafectivos coa lingua galega.

- A diversidade lingüística constitúe unha característica fundamental de toda a Península Ibérica, onde se falan varias linguas e os seus respectivos dialectos. Alén diso, nas nosas aulas conviven alumnas e alumnos que usan linguas ou variedades dialectais diferentes do galego e doutros idiomas de aprendizaxe, incluída a lingua de signos. As clases de idiomas deben abrazar esta diversidade lingüística do estudantado para non só evitar prexuízos lingüísticos e acoller os significados culturais que supón esa riqueza de códigos verbais, senón tamén para profundar no coñecemento de como funcionan as linguas e as súas variedades. Trátase de os convidar, polo tanto, a coñecer a orixe e o desenvolvemento histórico e sociolingüístico das linguas da Península Ibérica (especialmente, o portugués, o éuscaro e o catalán) e de achegalos a algunhas nocións básicas destas, incluída a existencia da lingua de signos galega.
- Pola especial e preocupante situación da lingua galega, como axuda para a súa recuperación, é preciso que esta alcance, a través da lingua portuguesa, unha maior e mellor utilidade internacional. Débese conseguir que o portugués non sexa alleo ao galego. Para iso, é conveniente que o alumnado, cando estea en contacto coa lingua portuguesa, ben fisicamente ou ben a través das redes sociais e doutros medios de comunicación, entenda oralmente e por escrito —dentro do seu respectivo nivel—, esta variedade lingüística próxima á nós. Do que se trata, polo tanto, é de que o galego aproveite a oportunidade da súa estreita vinculación co portugués, tanto no relativo ás súas raíces históricas comúns como aos trazos lingüísticos aínda hoxe compartidos, para avanzar no seu proceso de normalización social, para alcanzar unha maior proxección exterior, o que sen dúbida contribuirá a incrementar o seu prestixio no seo da sociedade galega, e para superar os prexuízos que aínda hoxe dificultan a súa plena aceptación por algúns grupos sociais, sobre todo o prexuízo relativo á súa falta de utilidade. Tal fomento do ensino e da aprendizaxe do portugués está en consonancia coa Lei 1/2014, do 24 de marzo, para o aproveitamento da lingua portuguesa e vínculos coa lusofonía, e coas directrices da Unión Europea relativas ao coñecemento das variedades lingüísticas próximas e, de modo especial, das transfronteirizas, que presentan vínculos históricos e

estruturais tan evidentes como é o caso do galego e do portugués. A devandita lei incide nesta idea ao establecer que a lingua propia de Galicia, polo feito de ser intercomprensible co portugués, lle outorga unha valiosa vantaxe competitiva á cidadanía galega. Por iso debemos dotarnos de métodos formativos e comunicativos que nos permitan desenvolvernos con naturalidade nunha lingua que nos é moi próxima e que nos concede unha gran proxección internacional.

- O galego, como lingua histórica e a través do portugués, é unha lingua universal e policéntrica, cunha evidente diversidade dialectal. Ningunha das súas variedades xeográficas ha de ser considerada máis correcta que outra. É preciso, polo tanto, que o alumnado utilice con propiedade a súa variedade dialectal e que aprenda a distinguir entre as características que obedecen á diversidade xeográfica das linguas daquelas outras relacionadas co sociolecto ou cos diversos rexistros con que un falante se adecúa a distintas situacións comunicativas. Todo isto coa finalidade última de promover o exercicio dunha cidadanía sensibilizada, informada e comprometida cos dereitos lingüísticos individuais e colectivos. Tal como acontece co ensino do español ou do inglés, parece lóxico que o alumnado de lingua galega adquiera tamén coñecementos sobre as variedades lingüísticas pertencentes ao diastema lingüístico común, de maneira especial cando tal coñecemento contribúe de modo eficaz a incrementar o seu repertorio lingüístico e a mellorar a autoestima das persoas galegofalantes.
- Alén diso, o alumnado debe coñecer, de xeito gradual, cal é a situación sociolingüística da súa comunidade non só en canto á presenza do galego en distintos ámbitos (a Administración, o comercio, os medios de comunicación...), senón tamén en función da distribución xeográfica (poboación rural/urbana) ou doutras variantes como a idade (persoas maiores/xente nova). Este debe ser o punto de partida para reparar nas dificultades polas que atravesara lingua galega, cun preocupante descenso de falantes, confrontando as causas que o provocan, especialmente os prexuízos que lastran a normalización do galego, e reflexionando sobre a responsabilidade individual de cada falante na súa conservación.

OBX2. Comprender e interpretar textos orais e multimodais recollendo o sentido xeral e a información máis relevante, identificando o punto de vista e a intención do emisor e valorando a súa fiabilidade, a súa forma e o seu contido, para construír coñecemento, formar opinión e ampliar as posibilidades de gozo e de lecer.

- O desenvolvemento das estratexias de comprensión oral implica entender que a comunicación é un constante proceso de interpretación de intencións en que entran en xogo o coñecemento compartido entre o emisor e o receptor e todos aqueles elementos contextuais e cotextuais que permiten ir máis alá do significado do texto e interpretar o seu sentido. Se ata hai relativamente pouco a comunicación oral era sempre de carácter síncrono, as tecnoloxías da información e da comunicación aumentaron as posibilidades da comunicación asíncrona e abriron o acceso desde o ámbito escolar a ámbitos comunicativos de carácter público. A escola pode e debe incorporar unha finalidade de prácticas discursivas propias de diferentes ámbitos que sexan significativas para o alumnado e que aborden temas de relevancia social.
- A comprensión e a interpretación de mensaxes orais require o dominio de destrezas específicas que han de ser tamén obxecto de ensinanza e de aprendizaxe; desde as máis básicas —anticipar o contido, reter información relevante en función do propio obxectivo, distinguir entre feitos e opinións ou captar o sentido global e a relación entre as partes do discurso—, ás máis avanzadas —identificar a intención do emisor, analizar procedementos retóricos, detectar falacias argumentativas ou valorar a fiabilidade, a forma e o contido do texto—. No ámbito social, o desenvolvemento escolar das habilidades de interpretación de mensaxes orais debe ter en conta a profusión de

textos de carácter multimodal que reclaman unha específica alfabetización audiovisual e mediática para lles facer fronte aos riscos de manipulación e desinformación.

OBX3. Producir textos orais e multimodais con coherencia e fluidez e co rexistro adecuado, atendendo ás convencións propias dos diferentes xéneros discursivos, e participar en interaccións orais con actitude cooperativa e respectuosa, tanto para construír coñecemento e establecer vínculos persoais como para intervir de maneira activa e informada en diferentes contextos sociais.

- O desenvolvemento da competencia comunicativa do alumnado pasa necesariamente pola atención aos usos orais, que deben ser tanto vehículo de aprendizaxe como obxecto de coñecemento. As clases de lingua e literatura han de ofrecer contextos diversificados e significativos para que o alumnado poida conversar cos seus iguais en diálogos pedagoxicamente orientados á construción de coñecementos que propicien a reflexión sobre os usos formais e informais, espontáneos e planificados.
- A interacción oral require coñecer as estratexias para tomar e ceder a palabra, despregar actitudes de escoita activa, expresarse con fluidez e claridade e no ton e rexistro adecuados, así como pór en xogo os principios de cortesía lingüística e de cooperación conversacional. A produción oral de carácter formal, monologada ou dialogada, ofrece marxe para a planificación e, polo tanto, comparte estratexias co proceso de escritura. Atendendo á situación comunicativa formal ou informal, a relación entre os interlocutores, o propósito comunicativo e a canle, os xéneros discursivos —moldes en que cristalizaron as prácticas comunicativas propias dos diferentes ámbitos— ofrecen pautas para estruturar o discurso e para adecuar o rexistro e o comportamento non verbal. As tecnoloxías da información e da comunicación facilitan novos formatos para a comunicación oral multimodal, tanto sincrónica como asíncrona, e favorecen tamén o rexistro das achegas orais do alumnado para a súa difusión en contextos reais e a súa posterior análise e revisión.

OBX4. Comprender, interpretar e valorar textos escritos, con sentido crítico e diferentes propósitos de lectura, recoñecendo o sentido global e as ideas principais e secundarias, identificando a intención do emisor, reflexionando sobre o contido e a forma, avaliando a súa calidade e fiabilidade para dar resposta ás necesidades e aos intereses comunicativos diversos e para construír coñecemento.

- Desenvolver a competencia lectora implica incidir na motivación, no compromiso, nas prácticas de lectura e no coñecemento e uso das estratexias que deben despregarse antes, durante e despois deste proceso, a fin de que as alumnas e os alumnos se convertan en lectores competentes e autónomos ante todo tipo de textos, de que saiban avaliar a súa calidade e fiabilidade e de que encontren neles a resposta a diferentes propósitos de lectura en todos os ámbitos da súa vida.
- Comprender un texto implica captar o seu sentido global, integrar a información explícita e realizar as inferencias necesarias que permitan reconstruír a relación entre as súas partes, formular hipóteses arredor da intención comunicativa que se agocha nos devanditos textos e reflexionar sobre a súa forma e o seu contido. Para isto, convén acompañar os procesos lectores do alumnado de maneira detida na aula, tendo en conta que a alfabetización do século XXI pasa necesariamente pola ensinanza da lectura dos hipertextos da internet. As clases de lingua han de diversificar os ámbitos a que pertencen os textos escritos e crear contextos significativos para o traballo na aula, procurando a gradación e a complementariedade na complexidade destes (extensión, estrutura, linguaxe etc.) e das tarefas propostas. Faise aquí imprescindible o traballo coordinado con outras materias do currículo, dada a

especificidade dos xéneros discursivos asociados a cada área de coñecemento, así como coas outras linguas curriculares.

OBX5. Producir textos escritos e multimodais coherentes, cohesionados, adecuados e correctos atendendo ás convencións propias do xénero discursivo elixido, para construír coñecemento e para dar resposta de maneira informada, eficaz e creativa a demandas comunicativas concretas.

- Saber escribir hoxe significa saber facelo en diferentes soportes e formatos, moitos deles de carácter hipertextual e multimodal, e require o coñecemento e a apropiación dos «moldes» en que cristalizaron as prácticas comunicativas escritas propias dos diferentes ámbitos de uso: os xéneros discursivos. De aí que a ensinanza e a aprendizaxe da escritura requira unha coidadosa e sostida intervención na aula. A elaboración dun texto escrito é froito, mesmo nas súas formas máis espontáneas, dun proceso que ten polo menos catro momentos: a planificación —determinación do propósito comunicativo e do destinatario da situación comunicativa, alén da lectura e análise de modelos—, a redacción, a revisión —que pode ser autónoma, mais tamén compartida con máis estudantes ou guiada polo profesorado— e a edición do texto final.
- No ámbito educativo, porase a énfase nos usos da escritura para a toma de apuntamentos, esquemas, mapas conceptuais ou resumos, e tamén na elaboración de textos de carácter académico. A composición do discurso escrito ha de atender tanto á selección e organización da información (coherencia), á relación entre as súas partes e ás súas marcas lingüísticas (cohesión) e á elección do rexistro (adequación) como á corrección gramatical e ortográfica e á propiedade léxica. Require tamén adoptar decisións sobre o ton do escrito, a inscrición das persoas (emisora e destinatarias) no discurso e a linguaxe e o estilo, polo que a vinculación entre a reflexión explícita sobre o funcionamento da lingua e a súa proxección nos usos é inseparable.

OBX6. Seleccionar e contrastar información procedente de diferentes fontes de maneira progresivamente autónoma, avaliando a súa fiabilidade e pertinencia en función dos obxectivos de lectura e evitando os riscos de manipulación e desinformación, e integrala e transformala en coñecemento para comunicala desde un punto de vista crítico e persoal e, ao mesmo tempo, respectuoso coa propiedade intelectual.

- O acceso á información non garante por si mesmo o coñecemento, entendido como principio estruturador da sociedade moderna e como ferramenta esencial para lles facer fronte aos retos do século XXI. Por isto, é imprescindible que o alumnado adquira habilidades e destrezas para transformar a información en coñecemento, identificándoa, xestionándoa, avaliándoa e comunicándoa. É necesario adoptar un punto de vista crítico e persoal e evidenciar unha actitude ética e responsable tanto coa propiedade intelectual como coa identidade dixital.
- Débese procurar que o alumnado, individualmente ou de forma colectiva, consulte fontes de información variadas en contextos sociais ou académicos para a realización de traballos ou proxectos de investigación, xa sexa sobre temas do currículo ou arredor de aspectos importantes da actualidade social, científica ou cultural. Estes procesos de investigación deben tender á abordaxe progresivamente autónoma da súa planificación e ao respecto ás convencións establecidas na presentación das producións propias coas cales se divulga o coñecemento adquirido: organización en epígrafes; procedementos de citas, notas, bibliografía e webgrafía; combinación axustada de diferentes códigos comunicativos nas mensaxes multimodais etc. É imprescindible tamén o desenvolvemento da creatividade e a adecuación ao contexto na difusión da súa nova aprendizaxe. A biblioteca escolar, entendida como un espazo creativo de aprendizaxe e como centro neuráxico de recursos, formación e coordinación, será o contorno ideal para a adquisición deste obxectivo.

OBX7. Seleccionar e ler de maneira autónoma obras diversas como fonte de pracer e coñecemento, configurando un itinerario lector que evolucione en canto á diversidade, complexidade e calidade das obras, e compartir experiencias de lectura para construír a propia identidade lectora e para gozar da dimensión social e cultural da lectura.

- Desenvolver este obxectivo implica percorrer un camiño de progreso planificado que pasa pola dedicación dun tempo periódico e constante de lectura individual, acompañado de estratexias e engrenaxes adecuadas para configurar a autonomía e a identidade lectora que se desenvolverá ao longo de toda a vida.
- É esencial a configuración dun corpus de textos adecuado, formado por obras de calidade que posibiliten tanto a lectura autónoma como o enriquecemento da experiencia persoal de lectura e que inclúa o contacto con formas literarias actuais impresas e dixitais, así como con prácticas culturais emerxentes. Alén diso, é recomendable traballar para configurar unha comunidade de lectores e lectoras con referentes compartidos; establecer estratexias que lle axuden a cada un a seleccionar os textos do seu interese, a apropiarse deles e a compartir a súa experiencia persoal de lectura, deseñando contextos en que aparezan motivos para ler que partan de retos de indagación sobre as obras e que propoñan maneiras de vincular afectivamente os lectores e as lectoras cos textos. A medida que o obxectivo se vaia afianzando, será posible reducir progresivamente o acompañamento docente e establecer relacións entre lecturas máis ou menos complexas, combinando a modalidade autónoma coa guiada.

OBX8. Ler, interpretar e valorar obras ou fragmentos literarios do patrimonio galego, portugués e universal, utilizando unha metalinguaxe específica e mobilizando a experiencia biográfica e os coñecementos literarios e culturais que permitan establecer vínculos entre textos diversos e con outras manifestacións artísticas, para conformar un mapa cultural, ampliar as posibilidades de gozo da literatura e crear textos de intención literaria.

- Este obxectivo ha de facilitar o tránsito desde unha lectura identificadora ou argumental das obras a outra máis consciente e elaborada que abra as portas a textos inicialmente afastados da experiencia inmediata do alumnado. Para isto, é necesario desenvolver habilidades de interpretación que favorezan o acceso a obras cada vez máis complexas, a verbalización de xuízos de valor máis argumentados e a construción dun mapa cultural que conxugue os horizontes galegos, portugueses e universais e as obras literarias con outras manifestacións artísticas. Constatar o mantemento de tópicos temáticos e formais que atravesan épocas e contextos culturais implica privilexiar un enfoque intertextual.
- Dous son os eixes propostos para o desenvolvemento deste obxectivo. En primeiro lugar, a lectura guiada e compartida na aula de obras que presenten unha certa resistencia para o alumnado, mais que permitan, coa mediación docente, non só o seu gozo, senón tamén a apropiación dos seus elementos relevantes. En segundo lugar, a inscrición de obras en itinerarios temáticos ou de xénero integrados por textos literarios e non literarios de diferentes épocas e contextos, cuxa lectura comparada atenda á evolución dos temas, tópicos e formas estéticas e axude a establecer vínculos entre o horizonte de produción e o actual de recepción. O deseño de itinerarios —en que debe haber representación de autoras e autores— require unha planificación consensuada ao longo da etapa para asegurar a progresión e a complementariedade necesarias que permitan a adquisición gradual das competencias interpretativas.

OBX9. Mobilizar o coñecemento sobre a estrutura da lingua e os seus usos e reflexionar de maneira progresivamente autónoma sobre as eleccións lingüísticas e discursivas, coa terminoloxía axeitada, para desenvolver

a conciencia lingüística, aumentar o repertorio comunicativo e mellorar as destrezas tanto de produción oral e escrita como de recepción crítica.

- O estudo sistemático da lingua, para que sexa útil, debe promover, por un lado, a competencia metalingüística do alumnado, quere dicir, a súa capacidade de razoamento, argumentación, observación e análise; por outro, debe estar vinculado aos usos reais propios dos falantes, mediante textos orais, escritos e multimodais contextualizados. A reflexión metalingüística debe partir do coñecemento intuitivo do alumnado como usuario da lingua e establecer pontes co coñecemento sistemático desde idades temperás, primeiro cunha linguaxe común, máis próxima á realidade do estudantado, para despois ir introducindo de maneira progresiva a terminoloxía específica. Debe, alén diso, integrar os niveis fonético-fonolóxico, morfosintáctico, semántico e pragmático no estudo das formas lingüísticas.
- Trátase, polo tanto, de abordar a aprendizaxe da gramática como un proceso sostido ao longo da etapa, no cal o relevante non é tanto a aprendizaxe de taxonomías como a reflexión arredor do sistema lingüístico e a formulación indutiva —e, polo tanto, provisional— de conclusións sobre este. Para iso, hai que comezar coa observación do significado e da función que as formas lingüísticas adquiren no discurso, para chegar á xeneralización e á sistematización a partir da observación de enunciados, o contraste entre oracións, a formulación de hipóteses e de regras, o uso de contraexemplos ou a conexión con outros fenómenos lingüísticos. En definitiva, preténdese estimular a reflexión metalingüística e interlingüística para que o alumnado poida pensar e falar sobre a lingua de maneira que ese coñecemento reverta nunha mellor comprensión e interpretación crítica das producións alleas.

OBX10. Pór as propias prácticas comunicativas ao servizo da convivencia democrática, da resolución dialogada dos conflitos e da igualdade de dereitos de todas as persoas, utilizando unha linguaxe non discriminatoria e desterrando os abusos a través da palabra para favorecer un uso non só eficaz, senón tamén ético e democrático, da linguaxe.

- Adquirir este obxectivo implica non só que o alumnado sexa eficaz á hora de se comunicar, senón que poña as palabras ao servizo duns obxectivos que teñan en conta a ineludible dimensión ética da comunicación.
- No ámbito da comunicación persoal, a educación lingüística debe axudar a forxar relacións interpersoais baseadas na empatía e no respecto, achegando recursos para a escoita activa, a comunicación asertiva, a deliberación argumentada e a resolución dialogada dos conflitos. Erradicar os usos discriminatorios e manipuladores da linguaxe, así como os abusos de poder a través da palabra, é un imperativo ético. Nos ámbitos educativo, social e profesional, a educación lingüística debe capacitar para acadar unha cidadanía activa e comprometida na construción de sociedades máis equitativas, máis democráticas e máis responsables con relación aos grandes desafíos que como humanidade temos propostos: a sustentabilidade do planeta e a erradicación das infinitas violencias e das crecentes desigualdades.

1.3 Criterios de avaliación e contidos

Primeiro curso

Materia de Lingua Galega e Literatura
1º curso

Bloque 1. As linguas e os seus falantes	
Criterios de avaliación	Obxectivos
<ul style="list-style-type: none">CA1.1 Recoñecer as linguas da Península Ibérica, especialmente as características básicas do portugués, do éuscaro e do catalán, e identificar algúns trazos dos repertorios lingüísticos e das variedades dialectais do alumnado, contrastándoos en manifestacións orais, escritas e multimodais.	OBX1
<ul style="list-style-type: none">CA1.2. Identificar, a partir da observación da diversidade lingüística da contorna, prexuízos e estereotipos lingüísticos, adoptando unha actitude de respecto e de valoración da riqueza cultural, lingüística e dialectal.	OBX1
Contidos	
<ul style="list-style-type: none">Observación da propia biografía lingüística e da diversidade lingüística da aula. As familias lingüísticas e as linguas do mundo. Sistemas de escritura. Nocións básicas: fórmulas de saúdo e despedida, agradecemento e desculpa.Recoñecemento das linguas da Península Ibérica, especialmente do portugués, do éuscaro e do catalán.Os países lusófonos: localización, poboación, costumes... Coñecemento das primeiras nocións de lingua portuguesa. A ortografía. Semellanzas e diferenzas existentes cos sistemas ortográficos galegos. Iniciación ao coñecemento do léxico.Iniciación á reflexión interlingüística.Estratexias de identificación de prexuízos e estereotipos lingüísticos do galego e exploración das formas de os evitar.	
Bloque 2. Comunicación	
Criterios de avaliación	Obxectivos
<ul style="list-style-type: none">CA2.1. Valorar a forma e o contido de textos escritos, orais e multimodais sinxelos, avaliando a súa calidade, a súa fiabilidade e a idoneidade da canle utilizada, así como a eficacia dos procedementos comunicativos empregados.	OBX2
<ul style="list-style-type: none">CA2.2. Realizar narracións e exposicións orais sinxelas con diferente grao de planificación sobre temas de interese persoal, social e educativo axustándose ás convencións propias dos diversos xéneros discursivos, con fluidez e coherencia e co rexistro adecuado, en diferentes soportes e utilizando de maneira eficaz recursos verbais e non verbais.	OBX3
<ul style="list-style-type: none">CA2.3. Participar en interaccións orais informais, no traballo en equipo e en situacións orais formais de carácter dialogado de maneira activa e adecuada, con actitudes de escoita activa e facendo uso de estratexias de cooperación conversacional e de cortesía lingüística.	OBX3
<ul style="list-style-type: none">CA2.4. Comprender e interpretar o sentido global, a estrutura, a información máis relevante e a intención do emisor en textos escritos e multimodais sinxelos de diferentes ámbitos que respondan a diferentes propósitos de lectura, realizando as inferencias necesarias.	OBX4

<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.5. Planificar e redactar textos escritos e multimodais sinxelos, atendendo á situación comunicativa, ao destinatario, ao propósito e á canle, presentando, despois da súa revisión, un texto final coherente, cohesionado e co rexistro adecuado. 	OBX5
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.6. Localizar, seleccionar e contrastar información de maneira guiada procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia en función dos obxectivos de lectura, adoptando un punto de vista crítico e respectando os principios de propiedade intelectual. 	OBX6
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.7. Adoptar hábitos de uso crítico, seguro, sustentable e saudable das tecnoloxías dixitais con relación á procura e á comunicación da información, reflexionando sobre as posibles manipulacións presentes nas canles de transmisión da información. 	OBX6
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.8. Revisar os propios textos de maneira guiada e facer propostas de mellora argumentando as mudanzas a partir da reflexión metalingüística e cunha metalinguaxe específica, e identificar e retocar algúns problemas de comprensión lectora utilizando os coñecementos explícitos sobre a lingua e o seu uso. 	OBX9
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.9. Explicar e argumentar a interrelación entre o propósito comunicativo e as eleccións lingüísticas do emisor, así como os seus efectos no receptor, utilizando o coñecemento explícito da lingua e unha metalinguaxe específica. 	OBX9
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA2.10. Identificar e desterrar os usos discriminatorios da lingua, os abusos a través da palabra e os usos manipuladores da linguaxe, partindo da reflexión e da análise dos elementos lingüísticos, textuais e discursivos utilizados, así como dos elementos non verbais da comunicación. 	OBX10

Contidos

- Contexto vinculado ás estratexias de produción, comprensión e análise crítica de textos orais, escritos e multimodais de diferentes ámbitos.
 - Compoñentes do feito comunicativo: grao de formalidade da situación e carácter público ou privado, distancia social entre os interlocutores, propósitos comunicativos e interpretación de intencións, canle de comunicación e elementos non verbais da comunicación.
- Xéneros discursivos desde o punto de vista da produción, comprensión e análise crítica de textos orais, escritos e multimodais.
 - Aproximación ás secuencias textuais básicas, con especial atención ás narrativas, descritivas, dialogadas e expositivas.
 - Xéneros discursivos propios do ámbito persoal: a conversa.
 - Xéneros discursivos propios do ámbito educativo.
 - Xéneros discursivos propios do ámbito social. Redes sociais e medios de comunicación. Etiqueta dixital. Riscos de desinformación, manipulación e vulneración da privacidade na rede. Análise da imaxe e elementos paratextuais dos textos icónico-verbais e multimodais.
- Procesos de produción, comprensión e análise crítica de textos orais, escritos e multimodais.

- Interacción oral e escrita de carácter informal: tomar e ceder a palabra. Cooperación conversacional e cortesía lingüística. escoita activa, asertividade e resolución dialogada dos conflitos.
- Comprensión oral: sentido global do texto e relación entre as súas partes, selección e retención da información relevante. Detección de usos discriminatorios da linguaxe verbal e non verbal, dos abusos a través da palabra e dos usos manipuladores da linguaxe.
- Produción oral formal: planificación e procura de información, textualización e revisión. Adecuación á audiencia e ao tempo de exposición. Elementos non verbais. Trazos discursivos e lingüísticos da oralidade formal.
- Comprensión lectora: sentido global do texto e relación entre as súas partes. A intención do emisor. Detección de usos discriminatorios da linguaxe verbal e non verbal. Os abusos de poder e a manipulación a través da linguaxe.
- Produción escrita: planificación, textualización, revisión e edición en diferentes soportes. Corrección gramatical e ortográfica. Propiedade léxica. Usos da escritura para a organización do pensamento: toma de notas, esquemas, mapas conceptuais, resumos etc.
- Recoñecemento e uso discursivo dos elementos lingüísticos en textos orais, escritos e multimodais.
 - Uso coherente das formas verbais nos textos. Correlación temporal no discurso relatado.
 - Corrección lingüística e revisión ortográfica e gramatical dos textos. Uso de dicionarios, de manuais de consulta e de correctores ortográficos en soporte analóxico ou dixital.
 - Os signos básicos de puntuación como mecanismo organizador do texto escrito. A súa relación co significado.
 - Promoción dun modelo lingüístico afastado da castelanización e da deturpación para conseguir un modelo de lingua de calidade.

Bloque 3. Educación literaria

Criterios de avaliación	Obxectivos
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.1. Comprender e interpretar o sentido global, a estrutura, a información máis relevante e a intención do emisor de textos escritos e multimodais sinxelos de diferentes ámbitos que respondan a diferentes propósitos de lectura, realizando as inferencias necesarias. 	OBX4
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.2. Valorar a forma e o contido de textos sinxelos avaliando a súa calidade, fiabilidade e idoneidade da canle utilizada, así como a eficacia dos procedementos comunicativos empregados. 	OBX4
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.3. Elixir e ler textos a partir de preseleccións guiándose polos propios gustos, intereses e necesidades e deixando constancia do propio itinerario lector e da experiencia da lectura. 	OBX7
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.4. Explicar e argumentar, coa axuda de pautas e modelos, a interpretación das obras lidas a partir da análise das relacións internas dos seus elementos constitutivos co sentido da obra, atendendo á configuración dos xéneros e subxéneros literarios. 	OBX8
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.5. Establecer de maneira guiada vínculos argumentados entre os textos lidos e outros textos escritos, orais ou multimodais, así como con outras manifestacións artísticas en función de temas, tópicos, estruturas, linguaxe e valores éticos e estéticos, mostrando a implicación e a resposta persoal do lector na lectura. 	OBX8

<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA3.6. Crear textos persoais ou colectivos con intención literaria e conciencia de estilo, en distintos soportes e con axuda doutras linguaxes artísticas e audiovisuais, a partir da lectura de obras ou fragmentos significativos en que se empreguen as convencións formais dos diversos xéneros e estilos literarios. 	OBX8
<p>Contidos</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lectura autónoma. Implicación na lectura de obras de maneira progresivamente autónoma a partir dunha prelección de textos variados e reflexión sobre os textos lidos e sobre a propia práctica de lectura. <ul style="list-style-type: none"> – Criterios e estratexias para a selección de obras variadas de maneira orientada a partir da exploración guiada da biblioteca escolar e pública dispoñible. – Participación activa en actos culturais vinculados co circuío literario e lector. – Toma de conciencia progresiva dos propios gustos e identidade lectora. – Expresión da experiencia lectora, con apoio de exemplos e utilizando progresivamente unha metalinguaxe específica. Apropiación dos textos lidos a través de distintas formas de recreación. – Mobilización da experiencia persoal e lectora como forma de establecer vínculos entre a obra lida e aspectos da actualidade, así como con outros textos e manifestacións artísticas e culturais. – Estratexias para a recomendación das lecturas en soportes variados ou ben oralmente entre iguais. ▪ Lectura guiada. Lectura de obras relevantes da literatura xuvenil contemporánea galega e do patrimonio literario lusófono, inscritas en itinerarios temáticos ou de xénero, que atravesan épocas, contextos culturais e movementos artísticos. <ul style="list-style-type: none"> – Estratexias para a construción compartida da interpretación das obras a través de conversas literarias, coa incorporación progresiva da metalinguaxe específica. – Relación e comparación dos textos lidos con outros textos, con outras manifestacións artísticas e coas novas formas de ficción en función de temas, tópicos, estruturas e linguaxes. – Expresión pautada a través de procesos e soportes diversificados, da interpretación e da valoración persoal de obras e fragmentos literarios. – Lectura con perspectiva de xénero. – Lectura con perspectiva ambiental e ecolóxica, con especial incidencia na mudanza climática e na protección e benestar dos animais. – Lectura expresiva, dramatización e recitación de textos sinxelos atendendo aos procesos de comprensión, apropiación e oralidade implicados. – Creación de textos a partir da apropiación das convencións da linguaxe literaria e en referencia a modelos dados (imitación, transformación, continuación etc.). 	
<p>Bloque 4. Reflexión sobre a lingua</p>	
<p>Criterios de avaliación</p>	<p>Obxectivos</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA4.1. Incorporar procedementos básicos para enriquecer os textos, atendendo a aspectos discursivos, lingüísticos e de estilo, con precisión léxica e corrección ortográfica e gramatical. 	OBX5

<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA4.2. Localizar, seleccionar e contrastar información de maneira progresivamente autónoma procedente de diferentes fontes, calibrando a súa fiabilidade e pertinencia en función dos obxectivos de lectura e adoptando un punto de vista crítico e de respecto aos principios de propiedade intelectual. 	OBX6
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA4.3. Revisar os textos propios de maneira guiada e facer propostas de mellora argumentando as mudanzas a partir da reflexión metalingüística e cunha metalinguaxe específica, e identificar e solucionar algúns problemas de comprensión lectora utilizando os coñecementos explícitos sobre a lingua e o seu uso. 	OBX9
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA4.4. Explicar e argumentar a interrelación entre o propósito comunicativo e as eleccións lingüísticas do emisor, así como os seus efectos no receptor, utilizando o coñecemento explícito da lingua e unha metalinguaxe específica. 	OBX9
<ul style="list-style-type: none"> ▪ CA4.5. Formular xeneralizacións sobre aspectos básicos do funcionamento da lingua a partir da observación, comparación e transformación de enunciados, así como da formulación de hipóteses e a procura de contraexemplos, utilizando unha metalinguaxe específica e consultando de maneira guiada dicionarios, manuais e gramáticas. 	OBX9
Contidos	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elaboración de conclusións propias sobre o funcionamento do sistema lingüístico cunha linguaxe específica a partir da observación, comparación e clasificación de unidades comunicativas e do contraste entre linguas. <ul style="list-style-type: none"> – Diferenzas relevantes e interseccións entre a lingua oral e a lingua escrita atendendo a aspectos sintácticos, léxicos e pragmáticos. – Aproximación á lingua como sistema e ás súas unidades básicas tendo en conta os diferentes niveis: o son e sistema de escritura, as palabras (forma e significado) e a súa organización no discurso (orde das palabras, compoñentes das oracións ou conexión entre os significados). – Relación entre os esquemas semántico e sintáctico da oración simple. Observación e transformación de enunciados de acordo con estes esquemas e uso da terminoloxía sintáctica necesaria. Orde das palabras e concordancia. – Estratexias de uso progresivamente autónomo de dicionarios e manuais de gramática para obter información gramatical básica. 	

1.4 Orientacións pedagóxicas

A intervención educativa na materia de Lingua Galega e Literatura desenvolverá o seu currículo e tratará de asentar de xeito gradual e progresivo nos distintos niveis da etapa as aprendizaxes que lle faciliten ao alumnado o logro dos obxectivos da materia e, en combinación co resto das materias, unha adecuada adquisición das competencias clave e o logro dos obxectivos da etapa.

Neste sentido, no deseño das actividades, o profesorado terá que considerar a relación existente entre os obxectivos da materia e as competencias clave a través dos descritores operativos

do perfil de saída e as liñas de actuación no proceso de ensino e aprendizaxe que se presentan nos puntos seguintes e seleccionar aqueles criterios de avaliación do currículo que se axusten á finalidade buscada, así como empregalos para verificar as aprendizaxes do alumnado e o seu nivel de desempeño.

Relación entre os obxectivos da materia de Lingua Galega e Literatura e as competencias clave a través dos descritores operativos do perfil de saída establecidos no anexo I

Obxectivos da materia	Competencias clave							
	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX1	1-5	2-3				1-2		1-3
OBX2	2	2	1	2-3	4	3		
OBX3	1-3-5	2	1	2-3		2	1	
OBX4	2-3-5	2	4	1	4	3		
OBX5	1-3-5		1	2-3	5	2		
OBX6	3			1-2-3-4	4	2	3	
OBX7	1-4			3	1			1-2-3
OBX8	1-4					1		1-2-3-4
OBX9	1-2	2	1-2		5			
OBX10	1-5	3		3	3	1-2-3		

Liñas de actuación no proceso de ensino e aprendizaxe

- O uso de distintos métodos que teñan en conta os diferentes ritmos de aprendizaxe do alumnado, favorezan a capacidade de aprender por si mesmos e promovan o traballo en equipo con perspectiva de xénero.
- A realización de proxectos significativos para o alumnado e a resolución colaborativa de problemas, reforzando a autoestima, a autonomía, a reflexión e a responsabilidade.
- A énfase na atención á diversidade do alumnado, na atención individualizada, na prevención das dificultades de aprendizaxe e na posta en práctica de mecanismos de reforzo tan pronto como se detecten estas dificultades.
- O uso de estratexias para traballar transversalmente a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, a competencia dixital e o fomento da creatividade, do espírito científico e do emprendemento.

- O desenvolvemento dos contidos gradual e progresivo, de maneira que, ademais de incrementar a dificultade dos procesos e situacións comunicativas, tamén se vaian adquirindo habilidades máis complexas que propicien a aprendizaxe individual e autónoma. A gradación entre cursos non se establece tanto mediante a distribución diferenciada de contidos como en función da maior ou menor complexidade dos textos, das habilidades de produción ou interpretación requiridas, da metalinguaxe necesaria para a reflexión sobre os usos ou do grao de autonomía conferido ao estudiantado.
- O traballo interdisciplinario e a coordinación con outros departamentos e equipos do centro, especialmente co equipo de dinamización da lingua galega e co equipo de biblioteca. Esta colaboración incidirá na mellora dos procesos comunicativos e permitirá incorporar xéneros discursivos doutras materias e ámbitos de interese. As revistas escolares e as saídas didácticas (museos, exposicións, espectáculos...) son unha mostra deste traballo conxunto. Así mesmo, as actividades interdepartamentais en formato audiovisual (radio, televisión, documentais...) tamén poden ser instrumentos útiles e para a adquisición, produción e intercambio de contidos relacionados con distintas disciplinas. Todos eles deben contribuír á mellora nos procesos de produción e recepción oral, escrita e multimodal, así como a todo o que teña que ver coa alfabetización informacional.
- A potenciación do tratamento integrado de linguas (TIL), que se reflectirá na incorporación de nocións básicas dalgunhas linguas da Península Ibérica, especialmente da portuguesa, e que se fomentará con actuacións que lle faciliten ao alumnado galegofalante a intercomunicación nos dous idiomas (intercambios lingüísticos, concursos, glosarios bilingües/multilingües...). Cómpre que sexa consciente da utilidade deste coñecemento, non só para reforzar os vínculos culturais, sociais e económicos con Portugal e con toda a comunidade de países lusófonos, senón tamén para que a lingua galega adquiera unha maior proxección internacional.
- A presentación de recursos dixitais en lingua galega que faciliten a busca de información, a revisión dos textos e a súa posterior divulgación, sempre con respecto aos dereitos de propiedade intelectual. Ademais de consultar datos e de ampliar contidos, o alumnado debe familiarizarse co manexo de tradutores, correctores ortográficos e dicionarios ou manuais de estilo que lle axuden a mellorar a redacción dos seus escritos. Tamén poden incorporarse procedementos que enriquezan os seus traballos e que permitan a súa difusión en distintos formatos (realidade aumentada, códigos QR...).
- A énfase nas estratexias que fomenten a oralidade e as competencias activas, co fin de que o alumnado adquiera as habilidades necesarias para expresarse correctamente nunha ampla variedade de situacións comunicativas (espontáneas ou planificadas) e de contextos (formais e

informais). Entre o amplo abano de actuacións que contribúen ao desenvolvemento desta destreza, están as dramatizacións e representacións teatrais, a radio coas súas múltiples posibilidades (podcasts, informativos, publicidade, teatro radiofónico...), a música (rap, poemas musicados...) e todo tipo de iniciativas en formato audiovisual (audiocontos, videopoemas, *booktrailers*, *booktubers*, titoriais...).

- A promoción dun modelo lingüístico afastado da castelanización e da deturpación para conseguir unha lingua de calidade, valorando o dominio dos sistema fonético-fonolóxico —tanto vocálico como consonántico—, o uso do léxico tradicional e o emprego das estruturas morfosintácticas máis xenuínas da lingua galega.
- A erradicación dos prexuízos lingüísticos derivados da situación sociolingüística de Galicia nos últimos séculos, particularmente os que teñen que ver cos usos diglósicos do galego en determinados ámbitos. O alumnado debe comprender que non hai unhas linguas mellores ca outras, considerar isto non deixa de ser racismo lingüístico.
- A detección e eliminación dos usos discriminatorios e ofensivos da lingua, de modo que se propicie a reflexión sobre os principios democráticos e se favoreza a análise crítica dos conflitos, tanto no centro educativo como noutros ámbitos. Fomentarse un uso ético da linguaxe, a resolución dialogada dos conflitos e a construción de vínculos persoais e sociais baseados no respecto e na igualdade de dereitos de todas as persoas.
- A proposta de obras e fragmentos de textos, literarios ou non, atendendo a valores socioculturais e éticos que promovan a defensa dos dereitos humanos e a conciencia ambiental. Tamén se deben abordar lecturas desde unha perspectiva de xénero. As charlas con escritoras e escritores, os clubs de lectura ou os obradoiros literarios resultarán unha boa ferramenta para afondar nestes contidos.